

بررسی شکاف دیدگاه مؤدیان و کادر مالیاتی درباره علل پدیده فرار مالیاتی در ایران براساس مدل AHP (مطالعه موردی استان‌های ایلام، خراسان رضوی، تهران)

علی صیادی سومار

کارشناسی ارشد حسابداری، کارشناس مالیاتی اداره کل امور مالیاتی استان ایلام،
Ali69.ilam.ac@gmail.com

محمد مهدیخانی

کارشناسی ارشد حسابداری، کارشناس ارشد مالیاتی اداره کل امور مالیاتی استان ایلام،
m_mehdi1300@yahoo.com

رکن الدین یاسمی

کارشناس ارشد مالیاتی اداره کل امور مالیاتی استان ایلام، Roknedin_yasemi@yahoo.com

چکیده

یکی از مهم‌ترین اقداماتی که برای کاهش اتکاء به درآمدهای نفتی و افزایش سهم مالیات در بودجه می‌تواند صورت گیرد مقابله با پدیده فرار مالیاتی می‌باشد. بی‌شک شناسایی دلایل ایجاد آن و اتخاذ تصمیمات مناسب می‌تواند به نتایج مطلوبی منجر شود. تحقیق پیش رو به بررسی شکاف دیدگاه مؤدیان و کادر مالیاتی درباره علل پدیده فرار مالیاتی بر اساس مدل AHP اختصاص داده‌ایم. بدین منظور با گردآوری اطلاعات لازم از طریق روش کتابخانه‌ای و سپس توزیع پرسش‌نامه در دو مرحله در اختیار مؤدیان و کادر مالیاتی، اطلاعات جمع‌آوری شده از طریق روش تحلیل عاملی و روش تحلیل سلسله مراتبی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج نشان می‌دهد از دیدگاه مؤدیان عوامل عدالت در دریافت و توزیع مالیات، شرایط سیاسی کشور و استفاده از روش‌ها و تکنولوژی‌های نوین جهت اطلاع مؤدیان و کادر مالیاتی مهم‌ترین عامل‌ها می‌باشند، در حالی که از دیدگاه کادر مالیاتی تأثیر وضعیت اقتصادی و شرایط سیاسی کشور از بقیه عوامل تأثیرگذارتر می‌باشند.

کلیدواژه‌ها: فرار مالیاتی، مالیات در ایران، روش تحلیل عاملی، روش AHP

۱- مقدمه

دولت‌ها با بزرگ‌تر شدن اجتماعات و افزایش جمعیت نقش‌های بیش‌تری را به عهده گرفتند اما با گذر از سیستم‌های حکومتی گذشته و روبه‌رو شدن با پدیده جهانی شدن، دولت‌ها از بار مسولیتی خود شانه خالی نمودند و با روی آوردن به اقتصاد آزاد و فراهم نمودن عرصه فعالیت‌های خصوصی بخشی از وظایف خود را به بخش خصوصی واگذار نمودند و در برخی از فعالیت‌ها نقش خود را از مجری به نظارت‌کننده و مباشر تغییر داده‌اند و با این کار بخشی از هزینه‌های مربوط به فعالیت‌های خود را به بخش خصوصی منتقل نمودند تا آنها امر مجری‌گری و تهیه نیازهای این سری از تقاضاهای جامعه را تأمین نمایند. اگر چه دولت‌ها با انجام این کار توانسته‌اند بخشی از هزینه‌های خود را از بین ببرند اما لازم به توجه است که هنوز بار سنگینی از این هزینه‌ها بر دوش دولت‌ها می‌باشد و این مقوله در کشورهای در حال توسعه و جهان سوم به مراتب بیش‌تر و قابل توجه‌تر می‌باشد. با وجود این دولت‌ها همواره برای تأمین هزینه‌های خود نیاز به منابع مالی دارند که در کشورهای مختلف معمولاً راههای تأمین مالی مشترکی وجود دارد و تنها در اولویت‌ها با همدیگر تفاوت دارند. درآمدهای مالیاتی صرفنظر از نقش‌هایی که برای آن برمی‌شمرند، از مهم‌ترین و سالم‌ترین منابع درآمدی دولت است. در کشورهای که مانند کشور ما از منابع نفتی بهرمنند هستند معمولاً استفاده از این منابع بیش‌تر از مالیات مورد توجه است. لذا این کشورها همواره با مشکلاتی در سیستم مالیاتی خود روبه‌رو بوده‌اند. یکی از مهم‌ترین این مشکلات پدیده‌ای به نام فرار مالیاتی می‌باشد که هزینه‌های اجتماعی و اقتصادی خاصی مانند: محدود کردن ظرفیت اقتصادی دولت، ایجاد نابرابری اقتصادی و اختلال در سیاست کلان دولت در پی دارد. به همین خاطر فرار مالیاتی را به‌عنوان یک موضوع مهم در جهان امروز مطرح می‌کنند. در این تحقیق نیز به یکی از موضوعات پیش روی پدیده فرار مالیاتی تحت عنوان عوامل ایجاد آن از دیدگاه مؤدیان و کادر مالیاتی پرداخته شده است.

۲- مبانی نظری و پیشینه پژوهش**۲-۱- مبانی نظری پژوهش**

در ایران به دلایل اقتصادی، فرهنگی و سیاسی اثربخشی مالیات‌ها به ویژه در بودجه سالیانه چندان مورد توجه قرار نگرفته است و نقش درآمدهای نفتی در تأمین

هزینه‌های جاری دولت موجب شده هم بودجه دولت به درآمدهای نفتی متکی شود و هم زمینه ساز رشد هزینه‌های جاری شود و اقتصاد کشور را از تکیه به درآمدهای ثابت و قابل اطمینان محروم کند. از مهم‌ترین مشکلات در این راستا می‌توان به ناهمسو بودن قوانین مالی و مالیاتی، فرار مالیاتی، بالا بودن هزینه‌های وصول، سهم اندک شرکت‌های غیردولتی در درآمدهای مالیاتی، عدم استفاده از اهرم مالیات برای کنترل اقتصادی، سهم اندک درآمد مالیاتی از تولید ناخالص داخلی و هزینه دولت اشاره کرد. (پیرایش و همکاران، ۱۳۹۰). از طرف دیگر در ادبیات مالیات، مابه التفاوت آنچه که باید براساس قوانین مالیاتی پرداخت شود با پرداخت‌های مؤثر به‌عنوان شکاف مالیاتی تعریف می‌شود. البته شکاف مالیاتی دقیقاً برابر مالیاتی که دستگاه اجرایی مالیات می‌بایست اخذ می‌کرد، نمی‌باشد، زیرا با فرض آنکه دستگاه اجرایی عملکردی کاملاً کارا داشته باشد، مسائلی چون ورشکستگی برخی شرکت‌ها، تغییر عرضه کار و تغییر درآمدها و قیمت‌ها، پایه مالیاتی را تغییر می‌دهد و در نتیجه شکاف مالیاتی به وجود می‌آید. درواقع، شکاف مالیاتی بواسطه فرار و اجتناب از مالیات رخ می‌دهد. (موسوی جهرمی و طهماسبی، ۱۳۸۶).

پرهیز از پرداخت مالیات که اقدامی جهت کاهش میزان مالیات متعلقه و از اینرو افزایش در آمد پس از کسر مالیات تلقی می‌شود. پرهیز از مالیات اقدامی کاملاً قانونی تلقی می‌شود. در شماری از کشورها مانند ایالات متحد آمریکا، به مالیات دهندگان این امکان داده می‌شود تا یک رشته تعدیلات، تخفیفات و مانند آنها را در درآمد مشمول خود اعلام کنند. به‌عنوان مثال صاحبان خانه می‌توانند، بابت رهن خانه خود متقاضی کاهش بهره مربوط از درآمد مشمول مالیات خود شوند، یا پدران و مادران می‌توانند اعلام کنند که بابت هزینه فرزندان خود وام گرفته‌اند و هزینه بهره وام را از درآمد مشمول مالیات خود کسر نمایند. این راه‌ها و هزاران راه دیگر حاصل امتیاز خاصی است که وضع کننده مالیات برای فرد و گروه خاصی در نظر می‌گیرد. این راه‌ها رami توان در حقیقت مشوق‌های مالیاتی انگاشت که با هدف توسعه فعالیت‌های برخی حوزه‌های اقتصادی یا گروه‌های اجتماعی در نظر گرفته شده است. بارزترین ویژگی این مقوله، همان قانونی بودنش است.

فرار از مالیات که عبارت است از خودداری از پرداخت مالیات است. یک فرد ممکن است تمام یا بخشی از درآمد خود را اعلام نکند، ممکن است درآمد خود را که از

فعالیت‌های غیرقانونی مانند قمار یا فروش کالاهای دزدی شده و مانند آنها به‌دست می‌آید، اعلام نکند، یا ممکن است انعام یا پولی که به‌صورت قانونی به‌دست می‌آورد (مانند بچه داری، انجام کارهای خانه برای دیگران...) را گزارش ندهد و به این ترتیب، فرار مالیاتی به مفهوم غیرقانونی بودن آن می‌تواند ریشه در اقتصاد رسمی و فعالیت‌های قانونی داشته باشد و یا اساساً از اقدامات غیرقانونی سرچشمه بگیرد. به‌طور کلی سه خصلت می‌توان برای فرار مالیاتی قایل شد که آن را از دیگر جرم‌های اقتصادی متمایز می‌کند:

۱- فرار مالیات یک تقلب است که به‌طور خاص برضد یک ارگان اقتصادی دولت صورت می‌گیرد. دولت قواعد بازی را در مجموعه مناسبات اقتصادی که قرار است به اجرا درآید، تعیین می‌کند، ساختار و سطح مالیات‌ها را مشخص می‌کند، و کنترل سازوکارهای لازم برای دریافت مالیات و نیز اعمال جرایم مالیاتی را در دست می‌گیرد. در این جا، دولت نقش قانون‌گذار، قربانی، و حکمیت را با یکدیگر ترکیب می‌کند.

۲- خصلت دیگر ریشه در رابطه میان سه عنصر اصلی درگیر در اقتصاد زیرزمینی (یعنی فرارکنندگان از مالیات، بازرسان و دولت) دارد. آگاهی دولت از چشم انداز فرار از مالیات و اطلاعات ناقص آن از چگونگی فعالیت فراریان از مالیات، می‌تواند نقشی حیاتی در ساختار مالیات‌گیری داشته باشد.

۳- رابطه ویژه‌ای بین فرار از مالیات، و چند موضوع محوری در مطالعات اقتصاد بخش عمومی وجود دارد. شکل دقیق جرایم اقتصادی (مانند فرار از مالیات، جعل کنترل‌های دولتی، قاچاق کالا در بازار سیاه) به نوع جامعه، ساختار اقتصادی، و نظام قانونی بستگی دارد. به‌طور خلاصه موضوع فرار مالیاتی برخلاف بسیاری فعالیت‌های غیرقانونی دیگر، با ابزارهای کنترل مالی گره خورده است. که دولت به‌وسیله آنها می‌کوشد تا سیاست اقتصادی خود را به اجرا درآورد (مریدی و همکاران، ۱۳۸۴).

۲-۲- پیشینه تحقیق

۲-۲-۱- پیشینه خارجی

باربوتا^۱ در تحقیقی با بررسی عوامل اقتصادی و غیراقتصادی مؤثر بر پذیرش یا فرار مالیات بر درآمد، عوامل اقتصادی مؤثر را شامل، سطح درآمدها، احتمالات ممیز، ممیزی

1- Barbuta

مالیاتی، نرخ مالیات، مجازات و جریمه‌ها می‌داند و عوامل غیراقتصادی را عوامل شخصی، هنجارهای اجتماعی و ملی و احساس غیرمنصفانه بودن را بیان می‌نماید (باربوتا، ۲۰۰۸).

بروکس^۱ در تحقیق خود چند عامل را به‌عنوان عوامل اصلی افزایش فرار مالیاتی ذکر کرد ۱: افزایش بار مالیاتی و پیچیده شدن قوانین و مقررات ۲: افزایش پرداخت‌های انتقالی متکی بر آزمون استطاعت ۳: رکورد در درآمد واقعی و افزایش بیکاری ۴: افزایش خود اشتغالی ۵: انتقال به بخش خدمات ۶: تغییرات جمعیتی ۷: فشارهای جهانی شدن ۸: کاهش در فرهنگ مالیاتی (بروکس، ۲۰۰۱). بوگدانف^۲ بر پایه تحقیق خود به نتایج زیر دست یافت. ۱: مالیات مستقیم بالا است ۲: به سختی می‌توان در اعلام درآمد مشمول خود، مزیتی را مشاهده کرد ۳: جرایم مالیاتی اندک به نظر می‌رسد ۴: ریسک فعالیت غیررسمی را درباره اداره مالیات قابل تفسیر است. بوگدانف می‌گوید: هزینه همراهی با قانون مالیاتی بیش از هزینه گریز از آن است. قانون مالیاتی هیچ انگیزه‌ای برای رفتار قانونی به وجود نمی‌آورد. از این رو گزینش عقلایی، فعالیت غیررسمی خواهد بود. (بوگدانف، ۱۹۹۹).

هرشل^۳ تحقیقاتی در تحقیق خود در زمینه فرار مالیاتی در آرژانتین به این نتیجه رسید، که در برخی از مشاغل، درآمد اظهار شده به مقامات مالیاتی بسیار پایین‌تر از درآمد بررسی شده بوده است. وی درجه کارایی عوامل اجرایی را در کشورهای توسعه نیافته عامل مهمی در تعیین وضعیت موجود می‌داند (هرشل، ۱۹۸۷). اسپایسر و بکر^۴ به بررسی افرادی که احساس می‌کردند، که عدالت در نظام مالیاتی برای آنها وجود ندارد، پرداختند. آنها دریافتند که این افراد تمایل دارند که به جای پرداخت مالیات به دادخواهی از حقوق مشروع خود بپردازند، و فرار مالیاتی کنند (اسپایسر و بکر، ۱۹۸۰). آلینگهام و ساندمو^۵ دریافتند که افزایش جریمه‌ها و افزایش وجه مالیات سازمان برای افزایش کارایی مبارزه با فرار از پرداخت مالیات مؤثر خواهد بود (آلینگهام و ساندمو، ۱۹۷۲). آلم^۶ و همکاران دریافتند که افراد، مالیاتی برابر با کالاها و خدمات

1- Brooks
2- Bogdanov
3- Hershel
4- Spicer and Becker
5- Allingham and Sandmo
6- Alm

عمومی که دریافت می‌کنند، پرداخت می‌نمایند (به عبارت دیگر، افراد احساس می‌کنند پرداخت‌های خود برای آنها خرج خواهد شد)، و آنها رفتار مالیاتی بهتری نشان می‌دهند. (آلم و همکاران، ۱۹۹۲).

بوردیگنون^۱ کوشید حداکثر سطح فرار از پرداخت مالیات را تعیین نماید. او به مدل استاندارد فرار از پرداخت مالیات محدودیتی به نام "محدودیت انصاف" اضافه کرد. او فرض کرد مؤدیان ابتدا مقدار عادلانه‌ای از مالیات را که باید پرداخت نمایند تعیین می‌کنند و پس از آن، به پرداخت این رقم عادلانه تمایل دارند (بوردیگنون، ۱۹۹۳). فورتین^۲ و همکاران در تحقیقی با عنوان "فرار مالیاتی و تعاملات اجتماعی"، با بیان این که ناعادلانه بودن سیستم مالیات عامل افزایشی بر فرار از پرداخت مالیات است. خواستار ایجاد عدالت و برابری در نظام مالیاتی شدند (فورتین و همکاران، ۲۰۰۷). امبای^۳ رابطه بین درآمد و فرار از پرداخت مالیات در آفریقای جنوبی را بررسی کرد و دریافت که رابطه بین درآمد (GDP سرانه) و فرار از پرداخت مالیات، مثبت است (امبای، ۲۰۰۷). دل انو^۴ و همکاران نشان دادند که بیکاری و اشتغال از عوامل مهمی هستند که باعث اقتصاد سایه و اقتصاد زیرزمینی در فرانسه، اسپانیا و یونان است (دل انوو همکاران، ۲۰۰۴).

کاسیپیلای^۵ و همکاران، نشان داد که عامل دیگری که باعث فرار از پرداخت مالیات می‌شود، فرهنگ مالیاتی است. آنها به بررسی تأثیر آموزش و پرورش بر رعایت مالیاتی در میان دانشجویان مقطع کارشناسی در مالزی پرداختند، و فهمیدند که یک رابطه نزدیک بین آموزش و پرورش و پیروی از مالیات وجود دارد (کاسیپیلای و همکاران، ۲۰۰۳). تابنده^۶ و همکاران به بررسی عوامل مؤثر بر فرار از پرداخت مالیات و سهم نسبی آن عوامل در کشور مالزی پرداختند و به این نتیجه رسیدند که بار مالیات، اندازه دولت و نرخ تورم اثر مثبت بر فرار از پرداخت مالیات دارد، اما رابطه منفی بین درآمد مؤدیان مالیاتی و باز بودن تجارت با فرار از پرداخت مالیات وجود دارد (تابنده و همکاران، ۲۰۱۲).

1- Bordignon
2- Fortin
3- Embaye
4- Dell'Anno
5- Kasipillai
6- Tabandeh

۲-۲-۲- پیشینه داخلی

نزدیک‌ترین پژوهش‌ها و مقالات داخلی به موضوع حاضر به شرح زیر است:

جدول ۱- پژوهش‌های داخلی مرتبط با موضوع تحقیق

پژوهشگران	موضوع پژوهش	نتایج پژوهش
عبدالمجید کوزه‌گروکالجی (۱۳۸۳)	عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی از دیدگاه ممیزان مالیاتی	<ul style="list-style-type: none"> پایین بودن فرهنگ مالیاتی وجود نرخ‌های مالیاتی بالا پیچیدگی و ابهام در قوانین مالیاتی فقدان سیستم اطلاع رسانی مناسب
علی اکبر حمزه‌ای (۱۳۸۲)	بررسی عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی	<ul style="list-style-type: none"> ۱- تبعیض بین مودیان، ۲- پیچیدگی قوانین مالیاتی، ۳- نرخ بالای مالیاتی، ۴- سطح پایین ارائه کالا و خدمات مشاغل طلافروشان عمومی ۵- ضعف سیستم‌های اطلاعات مالیاتی، ۶- ضعف استان مازندران سیستم گردش پولی کشور
مهرانگیز سیاحی گرگری (۱۳۸۸)	عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی نظام مالیات	<ul style="list-style-type: none"> وجود پیچیدگی و تناقضات در برخی از مواد قانونی، طولانی بودن و زمان بر بودن رویه‌های اجرایی، نبود بر ارزش افزوده از بسترهای مناسب شناسایی و اعمال جرایم قانونی و پایین نگاه کادر مالیاتی بودن کیفیت آموزش جهت اجرا برای کادر مالیاتی و اداره کل مالیات بر مؤدیان از عوامل مهم و مؤثر در فرار مالیاتی مؤدیان در ارزش افزوده استان تهران
مرتضی نوروزیان (۱۳۸۴)	عوامل مؤثر بر وصول مالیات مشاغل استان مازندران	<ul style="list-style-type: none"> ۱- فقدان فرهنگ مالیاتی مناسب ۲- سطح رفاه جامعه ۳- طلاعات مالیاتی ۴- تبلیغات مالیاتی مستمر ۵- نرخ مالیاتی ۶- وضع معیشت کارکنان
رضا قارونی آهنگر و علی‌جان‌ی روشن (۱۳۸۸)	ارزیابی عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی شرکت‌ها در ایران	<ul style="list-style-type: none"> ۱- وضع معیشتی کارکنان ۲- ضعف سیستم اطلاعات مدیریت، ۳- تراکم پرونده‌های مالیاتی ۴- پیچیدگی قوانین مالیاتی، ۵- فرهنگ مالیاتی ۶- عدم به کارگیری ظرفیت‌های قانونی، ۷- فقدان جرایم نظام‌مند، ۸- فساد ماموران مالیاتی، ۹- معافیت‌های وسیع و متنوع

۳- روش شناسی تحقیق**۳-۱- روش انجام پژوهش وگردآوری اطلاعات**

تحقیق حاضر از نوع توصیفی - کاربردی بوده که ۳ مرحله، جهت جمع آوری اطلاعات و تدوین مدل تحقیق تعریف شده است. در مرحله اول با مطالعات کتابخانه‌ای و بررسی پیشینه تحقیق اقدام به تهیه اصول اولیه کار گردیده است. در مرحله دوم با استفاده از بررسی میدانی و پیشینه تحقیق درباره فرار مالیاتی، پرسشنامه تهیه شده و با جمع‌آوری نظرات پاسخ‌دهندگان و تجزیه و تحلیل با آزمون تحلیل عاملی مؤثر بر فرار مالیاتی شناسایی شده و در قدم بعدی با تهیه پرسش نامه‌ای مطابق با روش تحلیل سلسله مراتبی به رتبه بندی این عوامل پرداخته شده است.

۳-۲- جامعه و نمونه آماری

در این پژوهش جامعه آماری مؤدیان و کادر مالیاتی استان‌های ایلام، تهران و خراسان رضوی می‌باشند که تعداد مؤدیان مالیاتی حدود یک میلیون نفر و کادر مالیاتی حدود هفت هزار نفر می‌باشد. محدوده زمانی تحقیق سال ۱۳۹۲ می‌باشد. نمونه آماری پژوهش از بین مؤدیان مالیاتی و کادر مالیاتی ادارات کل جامعه مورد نظر انتخاب شدند که با توجه به فرمول کرجسی و مورگان که در زیر آمده است، تعداد نمونه مورد نیاز مؤدیان مالیاتی ۳۸۴ نفر و کادر مالیاتی ۳۶۴ نفر تعیین گردید.

$$S = \frac{x^2 NP(1+P)}{d^2(N-1)+x^2}$$

S = تعداد نمونه مورد نیاز، N = تعداد اعضای جامعه، P = نسبت جمعیت و

x^2 = مقداری از جدول کای اسکور با یک درجه آزادی در سطح ۰.۹۵ است.

۳-۳- فرضیات تحقیق

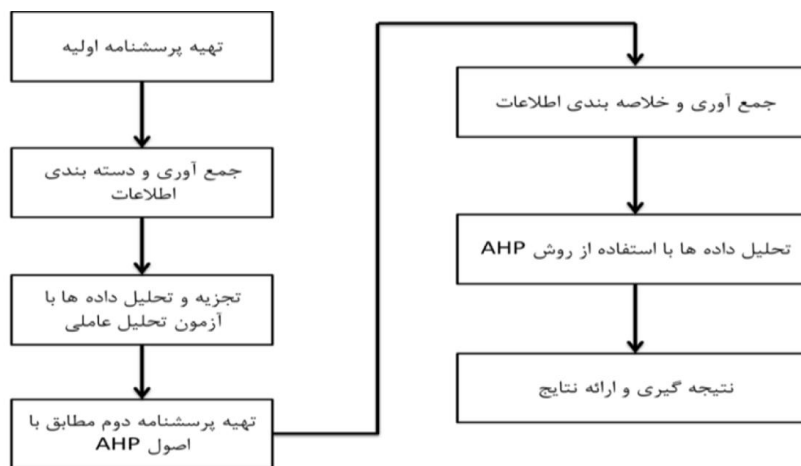
فرضیه اصلی: بین دیدگاه مؤدیان و کادر مالیاتی در خصوص عوامل مؤثر بر پدیده فرار مالیاتی شکاف قابل ملاحظه‌ای وجود دارد.

فرضیه فرعی (۱): عوامل مؤثر بر پدیده فرار مالیاتی از نظر مؤدیان مالیاتی دارای اولویت‌بندی و تأثیر متفاوتی می‌باشند.

فرضیه فرعی (۲): عوامل مؤثر بر پدیده فرار مالیاتی از نظر کادر مالیاتی دارای اولویت‌بندی و تأثیر متفاوتی می‌باشند.

۳-۴- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

در این تحقیق، تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو گام انجام گرفت درگام اول پس از جمع آوری داده‌ها از پرسشنامه اولیه و خلاصه نمودن آنها، داده‌ها با استفاده از نرم افزار SPSS و روش تحلیل عاملی تجزیه و تحلیل شده‌اند و در گام دوم نیز با استفاده از اطلاعات به دست آمده از مرحله اول پرسشنامه‌ای مطابق با اصول و روش تحلیل سلسله مراتبی تهیه گردید و پس از جمع‌آوری اطلاعات، داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار EXPERT CHOICE مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

نمودار ۱- فرآیند تهیه و تجزیه و تحلیل داده‌ها

۴- تجزیه و تحلیل اطلاعات

۴-۱- آمار توصیفی تحقیق

با توجه به اینکه این تحقیق به دنبال شناسایی عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی و بررسی شکاف دیدگاه مؤدیان و کادر مالیاتی در این خصوص می‌باشد. لذا در همین راستا با توجه به مطالعات انجام شده پرسشنامه‌ای شامل ۱۷ عامل شناخته شده که انتظار می‌رود بر فرار مالیات مؤثر باشند به همراه یک سوال باز به منظور جمع‌آوری نظرات پاسخ‌دهندگان تهیه و برای پاسخ‌گویی در اختیار مؤدیان و کادر مالیاتی ادارات مالیاتی استان‌های ایلام، تهران و خراسان رضوی قرار گرفت که نهایتاً تعداد ۶۰ پرسشنامه جمع

آوری گردید که از این میان تعداد ۵۲ پرسشنامه قابل استفاده و تجزیه و تحلیل بوده‌اند. در این پرسشنامه از پاسخ‌دهندگان خواسته شد تا با توجه به طیف لیکرت میزان اهمیت هریک از عوامل را مشخص نمایند. درجدول ۲ میانگین و انحراف معیار اطلاعات آمده است.

جدول ۲- نتایج میانگین و انحراف معیار

متغیرها	میانگین	انحراف معیار	تعداد
داشتن ضمانت اجرایی قوانین مالیاتی	۲,۸۳	۱,۱۸۴	۵۲
بالا بودن هزینه‌های تمکین مالیاتی	۳,۰۰	,۹۹۰	۵۲
استفاده از تکنولوژی‌های مدرن در دریافت مالیات	۲,۸۵	۱,۲۲۷	۵۲
نحوه برخورد مامورین مالیاتی	۳,۱۷	۱,۲۳۲	۵۲
اعتقادات مذهبی	۳,۱۰	۱,۲۷۲	۵۲
استفاده از ممیزین و نیروی کارآمد در سازمان امور مالیاتی	۲,۸۳	۱,۲۰۰	۵۲
شرایط سیاسی و نحوه عملکرد مسئولین کشور	۲,۹۰	۱,۰۸۹	۵۲
شرایط اقتصادی	۳,۱۷	۱,۲۹۴	۵۲
عدم اطلاع رسانی از نحوه هزینه کردن مالیات	۳,۱۲	۱,۲۶۳	۵۲
استفاده از جرایم و تشویقات برای دریافت مالیات	۳,۳۷	۱,۲۶۸	۵۲
عادلانانه بودن مالیات دریافتی	۲,۴۲	۱,۲۷۳	۵۲
مشارکت و همکاری مؤدیان مالیاتی	۲,۸۷	۱,۲۸۴	۵۲
ضعف سیستم اطلاعات مالیاتی	۲,۸۳	۱,۱۱۵	۵۲
نحوه توزیع امکانات در کشور	۳,۰۲	۱,۱۸۰	۵۲
پیچیدگی و ابهام در قوانین مالیاتی	۳,۰۴	۱,۲۵۲	۵۲
وجود تبعیض بین مودیان	۲,۴۶	۱,۱۹۶	۵۲
پایین بودن فرهنگ مالیاتی	۳,۳۱	۱,۳۹۴	۵۲

مهم‌ترین عوامل مؤثر بر فرار مالیات از نظر پاسخ دهندگان (سوالات باز) عبارت‌اند

از:

- ۱- انتخاب نحوه هزینه کردن مالیات توسط مؤدیان
- ۲- نبود رویه یکسان در بین اصناف جهت پرداخت مالیات
- ۳- لحاظ داشتن رفاه و تأمین ممیزین مالیاتی

عدم واحد یابی مالیاتی در چند سال اخیر

۴-۲- پایایی پرسشنامه و کفایت نمونه‌گیری

به منظور آزمون پایایی و اعتبار پرسشنامه، تعدادی از پرسشنامه‌ها در اختیار مؤدیان و کادر مالیاتی استان ایلام قرار گرفت که نهایتاً تعداد ۲۰ پرسشنامه قابل تحلیل جمع‌آوری گردید ضریب آلفای کرونباخ خروجی از نرم‌افزار spss عدد ۰.۷۳۳ است، که نشان می‌دهد پرسشنامه دارای اعتبار مطلوب و قابل قبولی می‌باشد. و همچنین قبل از انجام تحلیل عاملی جهت اطمینان از کفایت نمونه‌گیری از شاخص KMO و آزمون بارتلت استفاده نمودیم. برای آزمون KMO اگر مقدار آن کم‌تر از ۰.۵ باشد نتایج تحلیل عاملی احتمالاً خیلی سودمند نیست. با توجه به آزمون انجام گرفته میزان به دست آمده برای شاخص KMO برابر با ۰.۶۰۷ می‌باشد که نشان از مناسب بودن نمونه برای استفاده از روش تحلیل عاملی می‌باشد. همچنین میزان معنی‌دار بودن برای آزمون بارتلت برابر با ۰.۰۰۱ می‌باشد و با توجه به اینکه میزان معناداری کوچک‌تر از ۰.۰۵ است پس می‌توان از آزمون تحلیل عاملی برای تحلیل داده‌ها استفاده کرد.

جدول ۳- جدول پایایی پرسشنامه و کفایت نمونه‌گیری

ضریب	آزمون	آزمون
۰.۷۳۳	آلفای کرونباخ	پایایی پرسش نامه
۰.۶۰۷	شاخص KMO	کفایت نمونه‌گیری
۰.۰۰۱	آزمون بارتلت	

۴-۳- شناسایی عامل‌ها و قرار دادن آنها در گروه‌های مربوطه

بعد از انجام آزمون با استفاده از نرم افزار SPSS نتایج آزمون حاکی از آن است که عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی را، با توجه به جدول تبیین شده واریانس‌ها و نمودار تعیین گروه‌ها، به ۷ گروه اصلی تقسیم کرد به این صورت که در جدول واریانس‌های تبیین شده آن دسته از عواملی که دارای ارزش ویژه کم‌تر از یک می‌باشند، حذف می‌شوند. بر این اساس عوامل شناخته شده را در گروه‌هایی که ارزش ویژه بالاتر از یک دارند، گروه‌بندی می‌نماییم. جدول ۴ واریانس‌های تبیین شده تمامی عوامل را نشان می‌دهد.

جدول ۴- واریانس‌های تبیین شده گروه‌ها

عامل	Initial Eigenvalues			Extraction Sums of Squared			Rotation Sums of Squared Loadings		
	ارزش ویژه	واریانس	واریانس تجمعی	ارزش ویژه	واریانس	واریانس تجمعی	ارزش ویژه	واریانس	واریانس تجمعی
۱	۴.۶۳۳	۲۷.۲۵۳	۲۷.۲۵۳	۴.۶۳۳	۲۷.۲۵۳	۲۷.۲۵۳	۳.۳۱۱	۱۹.۴۷۷	۱۹.۴۷۷
۲	۲.۰۶۱	۱۲.۱۲۳	۳۹.۳۷۵	۲.۰۶۱	۱۲.۱۲۳	۳۹.۳۷۵	۲.۲۹۳	۱۳.۴۸۹	۳۲.۹۶۶
۳	۱.۶۱۰	۹.۴۶۹	۴۸.۸۴۵	۱.۶۱۰	۹.۴۶۹	۴۸.۸۴۵	۱.۶۷۷	۹.۸۶۵	۴۲.۸۳۱
۴	۱.۴۵۵	۸.۵۵۷	۵۷.۴۰۲	۱.۴۵۵	۸.۵۵۷	۵۷.۴۰۲	۱.۶۰۷	۹.۴۵۳	۵۲.۲۸۳
۵	۱.۱۸۰	۶.۹۴۰	۶۴.۳۴۲	۱.۱۸۰	۶.۹۴۰	۶۴.۳۴۲	۱.۵۴۱	۹.۰۶۴	۶۱.۳۴۷
۶	۱.۱۲۱	۶.۵۹۱	۷۰.۹۳۳	۱.۱۲۱	۶.۵۹۱	۷۰.۹۳۳	۱.۳۶۱	۸.۰۰۵	۶۹.۳۵۲
۷	۱.۰۵۵	۶.۲۰۶	۷۷.۱۴۰	۱.۰۵۵	۶.۲۰۶	۷۷.۱۴۰	۱.۳۲۴	۷.۷۸۷	۷۷.۱۴۰

در ادامه جدول ۵ ماتریس چرخیده شده اجزا که شامل بارهای عاملی هریک از متغیرها در ۷ عامل باقی مانده پس از چرخش می‌باشد، را نشان می‌دهد. در ماتریس چرخانده شده هر چقدر مقدار قدر مطلق ضرایب بیشتر باشد، عامل مربوطه نقش بیشتری در کل تغییرات (واریانس) متغیر مورد نظر دارد. به عبارت دیگر هرچه قدر ضریب ماتریس برای هریک از این متغیرها بیشتر باشد، متغیر در گروه مربوطه قرار می‌گیرد.

جدول ۵- ماتریس چرخانده شده عوامل

component							عوامل
۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
۰.۴۲۹	۰.۲۸	۰.۱۴۸	۰.۰۶۴	۰.۲۶۴	-۰.۰۸۴	۰.۶۰۷	وجود تبعیض بین مودیان
۰.۱۹۱	۰.۲۶۵	۰.۰۵۰	-۰.۰۹۷	-۰.۲۴۰	-۰.۱۳۷	۰.۷۵۴	اعتقادات مذهبی
-۰.۱۶۳	-۰.۱۸۲	-۰.۰۶۶	-۰.۰۱۳	۰.۲۶۴	۰.۱۶۸	۰.۷۲۴	پایین بودن فرهنگ مالیاتی
۰.۲۱۸	-۰.۰۴۳	-۰.۰۰۴	۰.۰۶۱	۰.۱۰۰	۰.۰۶۴	۰.۸۰۴	مشارکت و همکاری مؤدیان مالیاتی
-۰.۰۰۵	-۰.۰۴۶	۰.۲۰۸	۰.۱۶۸	۰.۱۰۰	۰.۱۷۱	۰.۸۲۰	نحوه برخورد مأمورین مالیاتی
۰.۲۵۰	-۰.۱۲۷	-۰.۲۱۷	۰.۵۱۷	۰.۱۵۴	۰.۶۶۹	۰.۰۳۷	عدم اطلاع رسانی از نحوه

component							عوامل
۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱	
							هزینه کردن مالیات
۰.۰۹۹	-۰.۰۲۳	۰.۱۰۷	-۰.۰۹۳	۰.۲۴۲	۰.۵۴۰	۰.۴۷۸	ضعف سیستم اطلاعات مالیاتی
۰.۰۷۶	-۰.۰۲۱	۰.۰۸۶	۰.۰۹۳	۰.۰۲۰	۰.۸۵۶	۰.۰۰۹	استفاده از تکنولوژی‌های مدرن در دریافت مالیات
۰.۳۱۲	۰.۱۵۲	۰.۲۳۳	۰.۲۵۱	۰.۷۰۵	۰.۰۹۰	۰.۱۵۷	نحوه توزیع امکانات در کشور
-۰.۰۳۳	-۰.۰۷۴	-۰.۰۴۹	-۰.۰۲۶	۰.۸۲۸	۰.۱۰۷	۰.۱۱۶	عادلانسه بودن مالیات دریافتی
-۰.۰۴۱	-۰.۰۲۳	۰.۱۲۹	۰.۹۲۳	۰.۰۴۴	۰.۱۲۴	۳.۰۳۳	شرایط سیاسی و نحوه عملکرد مسئولین کشور
-۰.۰۲۶	-۰.۱۱۰	۰.۷۳۱	-۰.۲۳۷	۰.۲۲۸	۰.۴۳۷	۰.۱۴۷	پیچیدگی و ابهام در قوانین
۰.۰۶۵	۰.۰۰۷	۰.۸۵۵	۰.۳۰۰	-۰.۰۴۱	-۰.۱۳۹	۰.۰۷۷	بالا بودن هزینه‌های تمکین مالیاتی
-۰.۰۲۴	۰.۵۳۲	۰.۱۹۶	۰.۴۳۵	۰.۳۳۹	-۰.۰۹۳	۰.۲۷۴	داشتن ضمانت اجرایی قوانین مالیاتی
۰.۰۵۰	۰.۶۹۴	-۰.۰۶۱	-۰.۰۱۳	۰.۰۲۷	۰.۵۹۱	۰.۰۸۲	استفاده از ممیزین و نیروی کارآمد در سازمان امور مالیاتی
-۰.۰۱۳	۰.۶۵۵	۰.۱۴۷	۰.۱۵۷	۰.۱۴۳	۰.۳۳۷	۰.۳۶۱	استفاده از جرایم و تشویقات برای دریافت مالیات
۰.۹۱۸	۰.۰۱۷	۰.۰۱۰	-۰.۰۲۹	۰.۰۵۵	۰.۱۳۳	۰.۱۵۱	شرایط اقتصادی

که با توجه به جدول ۵ گروه‌ها را به شرح زیر بیان می‌کنیم:

در گروه اول، ۵ عامل وجود تبعیض بین مؤدیان، اعتقادات مذهبی، پایین بودن فرهنگ مالیاتی، مشارکت و همکاری مؤدیان مالیاتی و نحوه برخورد مامورین مالیاتی

قرار می‌گیرند که با توجه به عوامل می‌توان گروه را تحت عنوان مشکلات فرهنگ مالیاتی نام‌گذاری کرد.

در گروه دوم، ۳ عامل عدم اطلاع رسانی از هزینه کردن مالیات، ضعف سیستم اطلاعات مالیاتی و استفاده از تکنولوژی‌های مدرن در دریافت مالیات قرار می‌گیرند که این گروه را نیز می‌توان تحت عنوان ضعف سیستم اطلاعاتی نام‌گذاری کرد.

در گروه سوم، ۲ عامل نحوه توزیع امکانات در کشور و عادلانه بودن مالیات دریافتی قرار می‌گیرند که این گروه را ضعف عدالت مالیاتی نام‌گذاری می‌کنیم.

در گروه چهارم، ۱ عامل شرایط سیاسی و نحوه عملکرد مسئولین کشور قرار می‌گیرند که می‌توان این گروه را نیز با عنوان وضعیت سیاسی کشور شناخت.

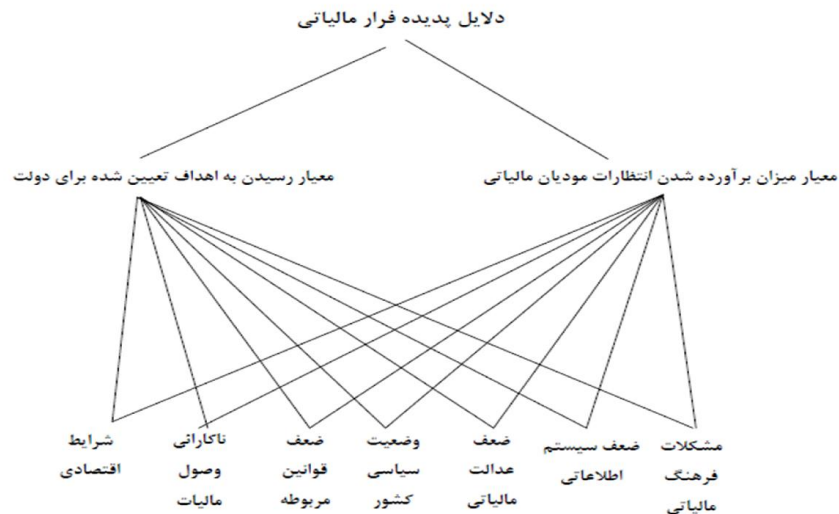
در گروه پنجم، شامل ۲ عامل پیچیدگی و ابهام در قوانین و بالا بودن هزینه‌های تمکین مالیاتی می‌باشد که می‌توان با عنوان ضعف قوانین مربوطه نام‌گذاری شوند.

در گروه ششم، را که شامل ۳ داشتن ضمانت اجرایی قوانین مالیاتی، استفاده از ممیزین و نیروی کارآمد در سازمان امور مالیاتی و استفاده از جرایم و تشویقات برای دریافت مالیات می‌باشد را می‌توان با عنوان ناکارایی وصول مالیات نام‌گذاری کرد و در آخر در گروه هفتم، ۱ عامل شرایط اقتصادی قرار می‌گیرد که تحت همان عنوان نام‌گذاری شده است. حال با شناسایی عوامل، پرسشنامه دوم مطابق با اصول AHP تهیه و در اختیار پاسخ‌دهندگان قرار گرفت که در ادامه به تجزیه و تحلیل نتایج این پرسشنامه می‌پردازیم.

۴-۴- نتایج تجزیه و تحلیل با استفاده از AHP

در تجزیه و تحلیل فرایند تحلیل سلسله مراتبی بایستی ابتدا هدف، معیارها و گزینه‌ها را تعیین نموده و با توجه به آنها نمودار سلسله مراتبی را تهیه نمود که در این تحقیق هدف اولیه بررسی شکاف دیدگاه مؤدیان و کادر مالیاتی در خصوص پدیده فرار مالیاتی و سپس رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر این پدیده تعیین گردید و معیارهای سنجش عوامل نیز با توجه به تعریف ارائه شده از فرار مالیاتی، انتظارات مؤدیان مالیاتی و رسیدن به اهداف تعیین شده برای دولت قرار داده شد. در سطح گزینه‌ها عواملی را که در قسمت اول تجزیه و تحلیل به‌عنوان عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی شناخته شدند را

به‌عنوان گزینه‌های سلسله مراتبی تحقیق حاضر قرار دادیم. در نهایت نمودار سلسله مراتبی تهیه شده در نمودار ۲ نشان داده شده است.

نمودار ۲- نمودار سلسله مراتبی تحقیق

۴-۴-۱- تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم افزار EXPERT CHOICE

پس از جمع آوری پرسش نامه‌ها، نتایج با استفاده از نرم افزار EXPERT CHOICE مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. نتایج در جدول‌های زیر میزان اهمیت هر یک از گزینه‌های سطر را نسبت به گزینه‌های ستون با توجه به معیار مربوطه نشان می‌دهند. در جدول ۶ میانگین قضاوت‌ها برای معیار برآورده شدن انتظارات مؤدیان مالیاتی در پرسش نامه‌های تکمیل شده توسط مؤدیان مالیاتی، در جدول ۷ میانگین قضاوت‌ها برای معیار رسیدن به اهداف تعیین شده برای دولت در پرسش نامه‌های تکمیل شده توسط مؤدیان مالیاتی، در جدول ۸ میانگین قضاوت‌ها برای معیار برآورده شدن انتظارات مؤدیان مالیاتی در پرسش نامه‌های تکمیل شده توسط کادر مالیاتی و در جدول ۹ میانگین قضاوت‌ها برای معیار رسیدن به اهداف تعیین شده برای دولت در پرسش نامه‌های تکمیل شده توسط کادر مالیاتی ارائه شده است.

جدول ۶- پاسخ‌های معیار برآورده شدن انتظارات مؤدیان مالیاتی توسط مؤدیان مالیاتی

شرایط اقتصادی	ناکارائی وصول مالیات	ضعف قوانین	وضعیت سیاسی	ضعف عدالت مالیاتی	ضعف سیستم اطلاعاتی	با در نظر گرفتن معیار میزان برآورده شدن انتظارات مؤدیان مالیاتی مقایسه هریک از عوامل سطر را با عوامل ستون مشکلات فرهنگ مالیاتی
۱/۶.۴	۱/۴.۳	۱/۶.۱	۱/۳.۲	۱/۷.۱	۱/۳.۲	
۱/۳	۲.۲	۲.۵	۱/۴.۳**	۳.۵*		ضعف سیستم اطلاعاتی
۱.۷	۳.۸	۳.۳	۲.۶			ضعف عدالت مالیاتی
۱.۲	۴.۳	۳.۷				وضعیت سیاسی کشور
۱/۴.۵	۱/۳.۳					ضعف قوانین مربوطه
۱.۵						ناکارائی وصول مالیات

* نشان دهنده اولویت سطر به ستون می‌باشد.

** نشان دهنده اولویت ستون به سطر می‌باشد.

جدول ۷- پاسخ‌های معیار رسیدن به اهداف تعیین شده برای دولت توسط مؤدیان مالیاتی

شرایط اقتصادی	ناکارائی وصول مالیات	ضعف قوانین	وضعیت سیاسی	ضعف عدالت مالیاتی	ضعف سیستم اطلاعاتی	با در نظر گرفتن معیار رسیدن به اهداف تعیین شده برای دولت هریک از عوامل سطر را با عوامل ستون مقایسه کنید.
۱/۲.۲	۱/۱.۷	۱/۴.۵	۱/۳.۶	۱/۴.۲	۱/۵.۵	مشکلات فرهنگ مالیاتی
۳.۴	۳.۹	۱.۸	۳.۸	۴.۴		ضعف سیستم اطلاعاتی
۳.۱	۴.۵	۴.۲	۲.۳			ضعف عدالت مالیاتی
۳.۸	۴.۲	۳.۶				وضعیت سیاسی کشور
۲.۷	۳.۹					ضعف قوانین مربوطه
۲.۵						ناکارائی وصول مالیات

جدول ۸- پاسخ‌های معیاربرآورده شدن انتظارات مؤدیان مالیاتی توسط کادر مالیاتی

شرایط اقتصادی	ناکارائی وصول مالیات	ضعف قوانین	وضعیت سیاسی	ضعف عدالت مالیاتی	ضعف سیستم اطلاعاتی	با در نظر گرفتن معیار برآورده شدن انتظارات مؤدیان مالیاتی مقایسه هریک از عوامل سطر را با عوامل ستون
۱/۵.۱	۲.۷	۱/۲.۴	۱/۴.۳	۱.۴	۴.۱	مشکلات فرهنگ مالیاتی
۱/۴.۳	۳.۴	۱/۲.۹	۱/۳.۳	۱/۴.۶		ضعف سیستم اطلاعاتی
۱/۱.۶	۵.۴	۲.۷	۱/۲.۳			ضعف عدالت مالیاتی
۱.۴	۴.۱	۲.۳				وضعیت سیاسی کشور
۱/۳.۸	۱.۷					ضعف قوانین مربوطه
۱/۴.۸						ناکارائی وصول مالیات

جدول ۹- پاسخ‌های معیار رسیدن به اهداف تعیین شده برای دولت توسط کادر مالیاتی

شرایط اقتصادی	ناکارائی وصول مالیات	ضعف قوانین	وضعیت سیاسی	ضعف عدالت مالیاتی	ضعف سیستم اطلاعاتی	با در نظر گرفتن معیار رسیدن به اهداف تعیین شده برای دولت مقایسه هریک از عوامل سطر را با عوامل ستون
۱/۷.۱	۱/۳.۹	۱/۶.۲	۱/۲.۴	۱/۵.۲	۱/۳.۴	مشکلات فرهنگ مالیاتی
۱/۴.۲	۱/۵.۴	۲.۸	۵.۲	۳.۴		ضعف سیستم اطلاعاتی
۱/۳.۶	۱/۴.۲	۴.۵	۱/۳.۸			ضعف عدالت مالیاتی
۱/۳.۲	۳.۸	۵.۳				وضعیت سیاسی کشور
۱/۴.۸	۱/۴.۴					ضعف قوانین مربوطه
۱/۲.۳						ناکارائی وصول مالیات

۴-۳-۲- تعیین وزن نهایی یا مطلق معیارهای سنجش

پس از وارد کردن مقایسات زوجی نوبت به تعیین وزن نهایی می‌رسد که در سه مرحله ۱- تعیین وزن نسبی، ۲- مقایسه معیارها و ۳- وزن نهایی به‌دست می‌آید. در جدول ۱۰ به ترتیب وزن نسبی هریک از گزینه‌های بر اساس معیارهای سنجش دوگانه برای پرسشنامه تکمیل شده به وسیله مؤدیان مالیاتی و کادر مالیاتی ارائه شده است. در جدول ۱۱ می‌توان مقایسه معیارها آمده است که نشان می‌دهد که مؤدیان مالیاتی بیشتر به دستیابی به انتظارات خود توجه دارند و کادر مالیاتی با شدت کمتری به

دستیابی دولت به اهداف تعیین شده تأکید دارند. و جدول ۱۲ وزن نهایی مربوط به هر یک از سطوح تصمیم‌گیری از نگاه مؤدیان و از نگاه کادر مالیاتی را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰- جدول وزن‌های نسبی برای هریک از معیارهای سنجش

گزینه‌ها			برآورده شدن انتظارات مؤدیان			رسیدن دولت به اهداف تعیین شده	
نوع دیدگاه		مؤدیان	کادر	تفاوت	مؤدیان	کادر	تفاوت
مشکلات فرهنگ مالیاتی		۰۲۹.	۱۰۶.	۰۷۷.	۰۳۵.	۰۳۲.	۰۰۳.
ضعف سیستم اطلاعاتی		۱۷۶.	۰۵۵.	۱۲۱.	۳۴۸.	۰۹۳.	۰۲۵۵.
ضعف عدالت مالیاتی		۲۲۵.	۱۶۳.	۰۶۲.	۲۲۱.	۰۸۲.	۰۱۳۹.
وضعیت سیاسی کشور		۲۳۳.	۲۶۳.	۰۳۰.	۱۶۹.	۲۵۲.	۰۰۸۳.
ضعف قوانین مربوطه		۰۵۸.	۱۰۷.	۰۴۹.	۱۱۸.	۰۵۳.	۰۰۶۵.
ناکارایی وصول مالیات		۱۰۱.	۰۳۹.	۰۶۲.	۰۵۷.	۱۷۴.	۰۱۱۷.
شرایط اقتصادی		۱۷۸.	۲۶۷.	۰۸۹.	۰۵۲.	۳۱۴.	۰۲۶۲.

جدول ۱۱- جدول وزن معیارهای سنجش

معیارها		وزن از دیدگاه مؤدیان	وزن از دیدگاه کادر مالیاتی
معیار میزان برآورده شدن انتظارات مؤدیان مالیاتی		۷۵۶.	۰۴۳۵.
معیار دستیابی دولت به اهداف تعیین شده		۲۴۴.	۰۵۶۵.

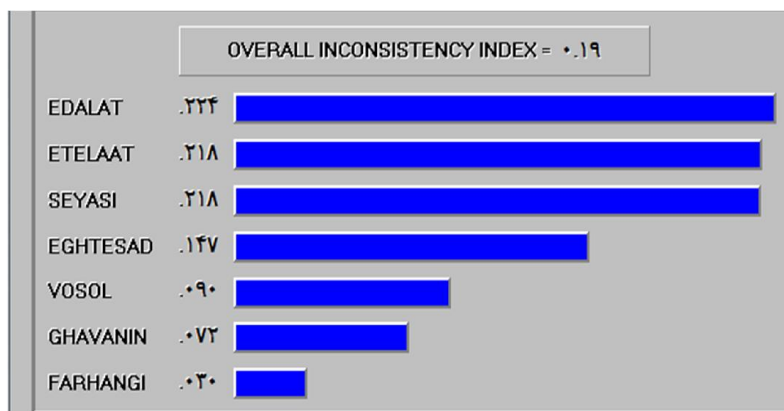
جدول ۱۲- وزن نهایی هر سطح تصمیم‌گیری

گزینه‌ها			برآورده شدن انتظارات مؤدیان			رسیدن دولت به اهداف تعیین شده	
نوع دیدگاه		مؤدیان	کادر	تفاوت	مؤدیان	کادر	تفاوت
مشکلات فرهنگ مالیاتی		۰۲۲.	۰۴۶.	۰۲۴.	۰۰۹.	۰۱۸.	۰۰۹.
ضعف سیستم اطلاعاتی		۱۳۳.	۰۲۴.	۱۰۹.	۰۸۵.	۰۵۳.	۰۰۳۲.
ضعف عدالت مالیاتی		۱۷۱.	۰۷۱.	۱۰۰.	۰۵۴.	۰۴۶.	۰۰۰۸.
وضعیت سیاسی کشور		۱۷۶.	۱۱۴.	۰۶۲.	۰۴۱.	۱۴۲.	۰۱۰۱.
ضعف قوانین مربوطه		۰۴۴.	۰۴۷.	۰۰۳.	۰۲۸.	۰۳۰.	۰۰۰۲.
ناکارایی وصول مالیات		۰۷۶.	۰۱۷.	۰۵۹.	۰۱۴.	۰۹۹.	۰۰۸۵.
شرایط اقتصادی		۱۳۵.	۱۱۶.	۰۱۹.	۰۱۳.	۱۷۷.	۰۱۶۴.

۴-۵-۴-آزمون فرضیات

۴-۵-۴-۱-نتیجه فرضیه فرعی (۱)

نمودار ۳ نتایج اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر پدیده فرار مالیاتی از دیدگاه مؤدیان را نشان می‌دهد.

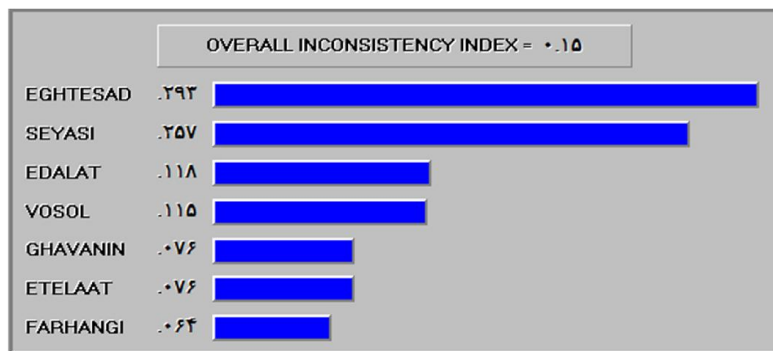

نمودار ۳- وزن نهایی برای عوامل فرار مالیاتی از دیدگاه مؤدیان مالیاتی

نتایج نمودار بالا و اولویت‌بندی ارائه شده نشان می‌دهد که ضعف عدالت مالیاتی (۲۲.۴ درصد)، وضعیت سیاسی کشور (۲۱.۸ درصد) و ضعف سیستم اطلاعاتی (۲۱.۸ درصد) مهم‌ترین عوامل مؤثر بر فرار مالیات از نگاه مؤدیان می‌باشند. این سه عامل (۶۶.۶ درصد) از اهمیت نهایی را به خود اختصاص داده‌اند.

۴-۵-۴-۲-نتیجه فرضیه فرعی (۲)

در این فرضیه ما دیدگاه کادر را در خصوص رتبه‌بندی عوامل مؤثر بر پدیده فرار مالیاتی بررسی می‌نماییم. نمودار ۴ نتایج اولویت‌بندی عوامل مؤثر بر پدیده فرار مالیاتی از دیدگاه کادر مالیاتی را نشان می‌دهد.

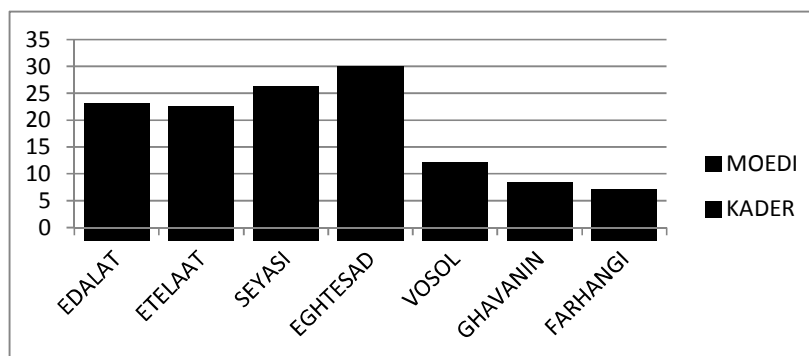

نمودار ۴- وزن نهایی برای عوامل فرار مالیاتی از دیدگاه کادر مالیاتی

نتایج نمودار بالا و اولویت‌بندی ارائه شده نشان می‌دهد که شرایط اقتصادی (۲۹.۳ درصد) و وضعیت سیاسی (۲۵.۸ درصد) کشور مهم‌ترین عوامل مؤثر بر فرار مالیات از نگاه کادر مالیاتی می‌باشند. به طوری که این دو عامل (۵۵ درصد) از اهمیت نهایی را به خود اختصاص داده‌اند.

۴-۵-۳- نتیجه فرضیه اصلی

نمودار ۵ دیدگاه مؤدیان و کادر مالیاتی را درباره پدیده فرار مالیاتی نشان می‌دهد.

نمودار ۵- دیدگاه مؤدیان و کادر مالیاتی در خصوص عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی

همان‌گونه که در نمودار ۵ می‌توان مشاهده کرد از دیدگاه مؤدیان مالیاتی عامل ضعف عدالت مالیاتی با ۲۲.۴ درصد بیش‌ترین تأثیر را بر فرار مالیاتی دارد در حالی که

از دیدگاه کادر مالیاتی عامل فوق با ۱۱.۸ درصد در رده سوم عوامل مؤثر قرار دارد. عامل‌های ضعف سیستم اطلاعاتی و وضعیت سیاسی کشور با ۲۱.۸ درصد مشترکاً در رده دوم از عوامل مؤثر از دیدگاه مؤدیان مالیاتی قرار می‌گیرند در حالی که وضعیت سیاسی کشور با ۲۵.۷ درصد در رده دوم و ضعف سیستم اطلاعاتی با ۷.۶ درصد در رده پنجم از دیدگاه کادر مالیاتی قرار می‌گیرند. عامل شرایط اقتصادی با ۱۴.۷ درصد به‌عنوان چهارمین عامل مؤثر از دیدگاه مؤدیان مالیاتی شناخته می‌شود در حالی که عامل فوق از دیدگاه کادر مالیاتی با ۲۹.۳ درصد بیش‌ترین تأثیر را بر فرار مالیاتی دارد. عامل ناکارایی وصول مالیات در حالی با ۹ درصد به‌عنوان پنجمین عامل مؤثر قرار دارد که عامل فوق با ۱۱.۵ درصد در جایگاه چهارم از دیدگاه کادر مالیاتی قرار دارد. عامل ضعف قوانین مالیاتی با ۷.۲ درصد ششمین عامل مؤثر از دید مؤدیان مالیاتی می‌باشد ولی عامل فوق از دید کادر مالیاتی با ۷.۶ درصد در رده پنجم قرار دارد. سرانجام عامل مشکلات فرهنگ مالیاتی با ۳ درصد در جایگاه آخر از دیدگاه مؤدیان مالیاتی قرار دارد در حالی که عامل فوق با ۶.۴ درصد در همان جایگاه از دیدگاه کادر مالیاتی قرار دارد. از دیدگاه کادر مالیاتی سه عامل ضعف عدالت مالیاتی با ۲۲.۴، ضعف سیستم اطلاعاتی با ۲۱.۸ درصد و وضعیت سیاسی کشور با ۲۱.۸ درصد، بیش‌ترین اهمیت را در فرار مالیاتی دارند. در حالی که از دیدگاه کادر مالیاتی دو عامل شرایط اقتصادی با ۲۹.۳ درصد، وضعیت سیاسی کشور با ۲۵.۷ درصد بیش‌ترین اهمیت را در فرار مالیاتی دارند. پس می‌توان از نمودارهای فوق دریافت که از دیدگاه مؤدیان و کادر مالیاتی عامل وضعیت سیاسی کشور اهمیت زیادی در پدیده فرار مالیاتی دارد.

۶- بحث و نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر به بررسی شکاف دیدگاه مؤدیان و کادر مالیاتی درباره علل پدیده فرار مالیاتی در ایران براساس مدل AHP به منظور شناسایی شکاف دیدگاه مؤدیان و کادر مالیاتی در باره عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی انجام گرفت که پس از بررسی‌های انجام گرفته نتایج حاصل از این پژوهش نشان می‌دهد که بین دیدگاه مؤدیان و کادر مالیاتی در این خصوص اختلاف نظر وجود دارد به‌طوری که عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی از دیدگاه مؤدیان مالیاتی و کادر مالیاتی که دارای اهمیت زیادی می‌باشند در جدول ۱۳ به‌صورت خلاصه آمده است.

جدول ۱۳- جدول نتایج تحقیق

ردیف	عوامل مؤثر از دیدگاه مؤدیان مالیاتی	عوامل مؤثر از دیدگاه کادر مالیاتی
۱	ضعف عدالت مالیاتی با ۲۲.۴ درصد از ترجیح نهایی	شرایط اقتصادی با ۲۹.۳ درصد از ترجیح نهایی
۲	ضعف سیستم اطلاعاتی با ۲۱.۸ درصد از ترجیح نهایی	وضعیت سیاسی کشور با ۲۵.۷ درصد از ترجیح نهایی
۳	وضعیت سیاسی کشور با ۲۱.۸ درصد از ترجیح نهایی	ضعف عدالت مالیاتی با ۱۱.۸ درصد از ترجیح نهایی
۴	شرایط اقتصادی با ۱۴.۷ درصد از ترجیح نهایی	ناکارائی وصول مالیات با ۱۱.۵ درصد از ترجیح نهایی
۵	ناکارائی وصول مالیات با ۹ درصد از ترجیح نهایی	ضعف قوانین مربوطه با ۷.۶ درصد از ترجیح نهایی
۶	ضعف قوانین مربوطه با ۷.۲ درصد از ترجیح نهایی	ضعف سیستم اطلاعاتی با ۷.۶ درصد از ترجیح نهایی
۷	مشکلات فرهنگ مالیاتی با ۳ درصد از ترجیح نهایی	مشکلات فرهنگ مالیاتی با ۶.۴ درصد از ترجیح نهایی

با توجه به نتایج به دست آمده عامل وضعیت سیاسی کشور را می‌توان مهم‌ترین عامل در پدیده فرار مالیاتی نام برد که این نتیجه را می‌توان این‌گونه توجیح کرد که هنگامی مؤدیان مالیاتی احساس کنند که کشور در راستای منافع مردم حرکت می‌کند مردم احساس کنند مالیات پرداختی آنان به صورت صحیح در کشور مصرف می‌گردد با رغبت بیشتری اقدام به پرداخت مالیات می‌نمایند و انگیزه کم‌تری برای فرار مالیاتی دارند. عامل شرایط اقتصادی هم از نظر هر دو گروه پاسخ دهندگان عامل مهمی در پدیده فرار مالیاتی محسوب می‌شود و با بهتر شدن وضعیت اقتصاد کشور و بالا رفتن سطح رفاه در جامعه می‌توان انگیزه فرار مالیاتی را کاهش داد. سرانجام آخرین عاملی که مؤدیان به‌عنوان عامل مهم روی آن تأکید دارند عدالت در دریافت و توزیع مالیات می‌باشد که بایستی برای دریافت مالیات بیش‌تر از مناطق توسعه‌یافته و توزیع آن در مناطق کم‌تر توسعه‌یافته اقداماتی صورت گیرد.

۷- فهرست منابع

- پیرایش، رضا، پیری، پرویز، ایمانی برندق، محمد، زواره‌ای رضایی، اکبر (۱۳۹۰)، «حسابداری مالیاتی، مبانی، تحلیل و بررسی قوانین مالیاتی»، انتشارات دانشگاه زنجان.
- حمزه‌ای، علی اکبر (۱۳۸۲)، «بررسی عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی مشاغل تلافروشان استان مازندران»، پایان نامه کارشناسی ارشد، مرکز آموزش عالی مدیریت دولتی ساری.

سیاحی گرگری، مهر انگیز (۱۳۸۸)، «عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی نظام مالیات بر ارزش افزوده از نگاه کادر مالیاتی اداره کل مالیات بر ارزش افزوده استان تهران»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.

قاروئی آهنگر، رضا، علیجانی روشن، علی (۱۳۸۹)، «رزیابی عوامل مؤثر بر فرار مالیاتی شرکتها در کشور ایران»، هشتمین کنفرانس بین‌المللی مدیریت.

قدسی پور، سیدحسن (۱۳۸۵)، «فرآیند تحلیل سلسله مراتبی (AHP)»، انتشارات دانشگاه صنعتی امیر کبیر.

کوزه گرکالجی، عبدالمجید (۱۳۸۳)، «عوامل مؤثر در فرار مالیاتی از دیدگاه ممیزان مالیاتی»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائم شهر.

مریدی، سیاوش، پرتوی شفق، ملوک، رضاییان مقدم، منصوره (۱۳۸۴)، «بررسی و شناسایی پدیده فرار مالیاتی و تحلیل دلایل اقتصادی آن»، پژوهشکده امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی.

موسوی جهرمی، یگانه، طهماسبی بلداجی، فرهاد (۱۳۸۶)، «راههای فرار مالیاتی در نظام مالیات بر ارزش افزوده و راهکارهای جلوگیری از آن»، پژوهشکده امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی.

نوروزیان، مرتضی (۱۳۸۴) «عوامل مؤثر بر وصول مالیات مشاغل استان مازندران»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد قائم شهر.

Allingham, M.G., and Sandmo, A. (1972). "Income tax evasion : A theoretical analysis". *Journal of public Economics*, No.1, pp. 323-338.

Alm, J., Jackson, B., and McKee, M. (1992). " Institutional Uncertainty and Taxpayer Compliance". *The American economic Review*, No.82(4), pp. 1018-1026.

Barbuta,n,(2008): "Economic and Non-Economic Factors for Tax Compliance" *University of Galati*.

Bogdanov,l(1999); "Transparency of Tax Regulations and Cost of Compliance",Institute for Market Economics Sofia

Bordignon, M. (1993). " A fairness approach to income tax evasion". *Journal of Public Economics*, 52(3), pp. 345-362.

- Brooks, n,(2001); “Key Issues in Income tax:Challenges of Tax Administration and Compliance”.*Asian Development Bank*, 2001 Tax Conference.
- DellAnno, R. & Gomez, M. &Pardo, A. (2004). “Shadow Economy in three very different Mediterranean Countries: France, Spain and Greece. A MIMIC Approach”. *University of Salerno*, pp.1-29.
- Embaye, A.B. (2007). “Tax evasion and government spending in developing country and the Underground Economy in South Africa”. *A Dissertation Submitted for degree of Doctor of Philosophy*. Economic report book yearly, from 1963-1980.
- Fortin, B., Lacroix, G., and Villeval, M.C. (2007). “Tax evasion and social interactions”. *Journal of Public Economics*, 91(11-12), pp. 2089-2112.
- Hershel,F.J.(1987). “Tax Evasion and Its Measurment Indeveloping Countries ”,*Public Finance*,vol.33. issue 3, pp. 232-68
- Kasipillai, J. &Aripin, N. &Amran, N.F.(2003). “The Influence of Education on Tax Avoidance and Tax Evasion”. *Journal of Tax Research*,No. 134.
- Spicer, M.W., and Becker, L.A. (1980). “Fiscal Inequity and Tax Evasion: An Experimental Approach”. *National Tax Journal*, No.33(2), pp. 171-175.
- Tabandeh R, Jusoh M, Nor N.G.M, Shah Zaidi M.A (2012). “Estimating Factors Affecting Tax Evasion in Malaysia”, *PROSIDING PERKEM VII, JILID 2* (2012), pp.1524 – 1535.